

Zirgu mērišana

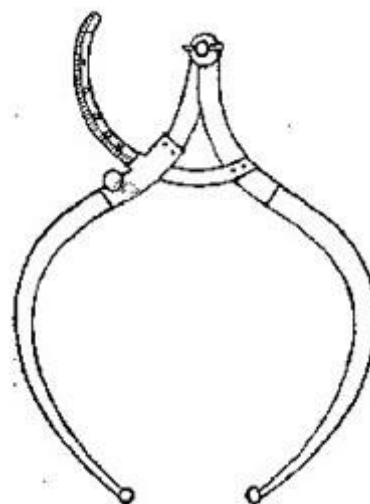
Kā novērtēt to, kā zirgs ir attīstīts, kā kontrolēt jaunzirgu izaudzēšanas kvalitāti un objektīvi salīdzināt zirgus savā starpā? Kā izvēlēties zirgam piemērotu inventāru? Kas jāievēro, projektējot stalli?

Uz šiem jautājumiem palīdz atbildēt tāds svarīgs zootehnisks pasākums kā zirgu mērišana. Eksterjera novērtēšana ir atkarīga no zootehniķa - selekcionāra un zirgu vērtēšanas eksperta priekšstata par zirga atbilstību konkrētās šķirnes ideālam. To papildina zirgu novērtēšana pēc izmēriem.

Zirgu mērišanai lietojamie instrumenti ir: Lidtina vai citu sistēmu mērspieķis, Vilkensa cirkulis, mērlente, kā arī leņķmērs.

Mērspieķis

Vilkensa cirkulis

Zirgaudzēšanas praksē visbiežāk izmanto 10 dažādus mērijumus, 4 no tiem ir visbiežāk lietotie un ir obligāti, vērtējot un bonitējot zirgus. Tie ir: zirga augstums skaustā, krūšu apkārtmērs, ķermeņa slīpais garums un pēdvidus apkārtmērs. Latvijā zirgu vērtēšanai un bonitēšanai lieto 3 pamatzmērus: zirga augstumu skaustā, krūšu apkārtmēru un pēdvidus apkārtmēru.

Paplašinātai zirga zootehniskajai raksturošanai izmanto arī vēl sekojošus mērijumus: priekškājas augstumu elkonī, krūšu dziļumu, krūšu platumu, krustu garumu un platumu, augstumu krustos.

XX gs. vidū bija populāra zirgu šķirņu kranioģiskās sistemātikas ideja, t. i., klasificēšana pēc galvaskausa proporcijām, mērija galvas garumu un pieres platumu. Šie izmēri ir svarīgi izvēloties zirgam iemauktus.

Tie, bez šaubām, vēl nebūt nav visi iespējamie mērijumi, jo uz zirga ķermeņa ir iespējams izmērīt ap piecdesmit dažādus punktus, ko var izmantot eksterjera vērtēšanai, un kas ir atkarīgi no zirga skeleta uzbūves un muskulatūras. Tos, protams, var izmantot, taču lielas praktiskas nozīmes tiem nav, vairāk tos izmanto zinātniskajos pētījumos, tādēļ paliksim pie svarīgākajiem zirga pamatzmēriem un noskaidrosim, kā pareizi nomērīt zirgu.

1. Zirga augstums skaustā. To mēra ar mērspieķi vertikāli no zemes līdz skausta augstākajam punktam. Mērot rūpīgi jāseko tam, lai mērspieķis atrastos perpendikulāri zemei, bet mērspieķa plāksnīte, ko liek pie skausta, būtu perpendikulāra mērspieķim. Mūsdienīgi mērspieķi ir aprīkoti ar līmeņrādi. Ja zirgs ir apkalts, tad no mērijuma rezultāta atņem pakava un radžu tiesu, samazinot rezultātu par 1-2 cm.

Ja zirgu salīdzinām ar zirga savvaļas radnieku Prževaļska zirgu, tad pēdējam augstums skaustā svārstās no 120-138 cm. Mājas zirgu šķirņu izmēri skaustā variē no šī diapazona gan ievērojami uz augšu, gan arī uz leju. Dažādu mūsdienu jājamzirgu šķirņu augstums skaustā variē no 155-170 cm, rikšotāji lielāko tiesu nepārsniedz 165 cm. Vietējo aborigēno zirgu šķirņu īpatņu augstums skaustā ir robežās no 120-130 cm līdz 145-155 cm. Zirgus, kuru augstums skaustā ir mazāks par 140-142 cm, pieskaita ponijiem. Vezumnieku šķirņu zirgu augstums skaustā ir no 155-170 cm un vairāk. Sevišķi šai ziņā izceļas šairi, kam pieder

rekords - 219 cm skaustā! Paši mazākie ir falabella un amerikāņu miniatūrie zirdziņi, kuru šķirņu standarts paredz ierobežojumu augstumam skaustā 85 cm, bet šo šķirņu atsevišķi īpatņi nepārsniedz 40 cm!

Jaundzimušam kumeļam augstums skaustā ir aptuveni 60% no tā, cik tas būs viņam pieaugušam. Zirgs turpina augt līdz 5-6 g. vecumam.

2. Krūšu apkārtmērs. To mēra ar mīksta materiāla mērlenti, nedrīkst izmantot metāla mērlenti. Mērījumu izdara vertikāli skarot abu lāpstiņu kaudālos (aizmugurējos) stūrus perpendikulāri horizonta līnijai. Krūšu apkārtmērs raksturo zirga masivitāti un dod priekšstatu par krūšu kurvja attīstību. Tas ir svarīgi, jo krūšu kurvī atrodas plaušas un sirds, no kuru pareiza un „ērta” novietojuma ir atkarīgas zirga darbaspējas.

Jājamzirgiem krūšu apkārtmērs, kas nepārsniedz 170 cm, ir nepietiekams, vēlams, lai tas būtu 176-186 cm, bet siltasiņu šķirņu zirgiem 192-198 cm. Vezumnieku šķirņu zirgiem krūšu apkārtmērs ir 200 un vairāk cm.

Kumeļam piedzimstot, tā krūšu apkārtmērs ir tikai 45% no tā, kāds tas varētu būt viņam pieaugušam. Krūšu kurvja attīstība notiek zirga pirmajos dzīves gados, tas saistīts ar lielāku plakano kaulu augšanas intensitāti, nekā tas bija kumeļam prenatālajā periodā, tādēļ kumeļu un jaunzirgu turēšanas apstākļi un ēdināšana ļoti ietekmē zirga krūšu apkārtmēra attīstību. Krūšu apkārtmērs zirgam viņa dzīves laikā var mainīties, jo to ietekmē zirga kondīcija. Lai spriestu par ķermeņa uzbūvi, nepieciešams izmērus analizēt to savstarpējā sakarībā. Šim nolūkam kalpo indeksi, kas ir divu izmēru procentos izteiktas attiecības.

Masīvuma indekss = krūšu apkārtmērs: augstums skaustā x 100

Jājamzirgiem tas ir 113-115 %, siltasiņu šķirņu 118 %, vezumniekiem 122-132 %.

Ir atklāta liela korelatīva saikne krūšu apkārtmēram ar tā dzīvmasu, tādēļ ir formulas, kas ļauj aptuveni, bet ar lielu ticamību noskaidrot zirga dzīvmasu, to nesverot uz svariem. Ļoti ērta ir A. Matrohina formula

krūšu apkārtmērs, cm x 6 - 620 = dzīvmasa

Šo formulu var izmantot dzīvmasas aprēķiniem vairākus jājamzirgu šķirņu pieaugušiem zirgiem.

Krūšu kurvja attīstību papildus raksturo vēl viens mērījums – krūšu platums. To mēra ar speciālu cirkuli starp abām pleca-lāpstiņas locītavām. Ja uz zirgu skatās no priekšpuses, tad tur tā ir zirga visplatākā vieta.

3. Ķermeņa slīpais garums. To mēra ar Lidtina mērspieķi vai arī ar mērlentu no pleca-lāpstiņas locītavas priekšpuses līdz sēžas kaula aizmugures izvirzījumam. Ja mēra ar mērlenti, tad to vajag maksimāli nostiept, lai tā nemet loku un nepiespiežas klāt pie zirga ķermeņa. Mērījums ar lentu nav tik precīzs, kā ar speciāli aprīkotu mērspieķi. Bez tam, zirgam ir jābūt pareizi nostādītam un jāstāv mierīgi. Mūsdienu zirgaudzēšanas zootehniskajā praksē daudzās šķirnēs šo mērījumu neņem vērā, taču tas raksturo zirga ķermeņa proporcijas, kas atšķiras dažādu novirzienu zirgu šķirnēm. Zirga ķermeņa proporcijas raksturo

ķermeņa formāta indekss = ķermeņa slīpais garums: augstums skaustā x 100

Rikšotāju šķirņu zirgi ir izstieptāki, to formāts ir „taisnstūris”, jājamzirgi ir tuvāk „kvadrātam”. Kumeļam piedzimstot, tā ķermeņa garums ir nedaudz mazāks par pusi no tā, kāds būs tam pieaugušam un tas ir apmēram 77% no kumeļa augstuma skaustā, tādēļ kumeļi izskatās augstkājaini un kompakti. Turpmākajā attīstībā zirgiem augšana garumā ir pārsvarā pār augšanu augstumā. Normāli attīstītam pieaugušam zirgam ķermeņa slīpais garums pārsniedz tā augstumu skaustā par 2-4 cm, bet ķermeņa formāta indekss ir 100-102%. Ja pieaudzis zirgs pēc formāta atgādina kumeļu, t. i., tā augstums skaustā pārsniedz tā garumu, tas nozīmē, ka tas ir audzis trūcīgas ēdināšanas apstākļos.

4. Pēdvidus apkārtmērs. To mēra ar mērlenti priekškājas pēdvidus augšējās trešdaļas apakšā, t. i., ja domās pēdvidu sadala 3 vienādās daļās, tad mērījumu veic starp augšējo un vidējo daļu. Šis mērījums visprecīzāk raksturo zirga kaulu sistēmas attīstību un konstitūciju. Maigas konstitūcijas jājamzirgiem pēdvidus apkārtmērs ir 18-20 cm, pusasiņu šķirņu zirgiem 20-22 cm, vezumniekiem 23-25 cm. Kumeļam piedzimstot, tā pēdvidus apkārtmērs ir aptuveni 60% no tā, kāds būs tam pieaugušam.

Skeleta (kaulotības) indekss = pēdvidus izmērs: augstums skaustā x 100

Šis indekss rāda, kā zirgam ir attīstīta kaulu sistēma. Iespējami lielāks skeleta indekss vēlams darba zirgiem, jo attīstīti kauli darba zirgam ir stipras konstitūcijas pazīme, 14-16 %. Jājamzirgiem šis indekss ir mazāks, aptuveni 12-13 %.

5. Papildus izmēri. Svarīgākais no papildus izmēriem ir zirga augstums krastos. Ja augstums krastos ir lielāks par zirga augstumu skaustā, tad šādu zirgu sauc par pārbūvētu, šis parametrs raksturo, cik pareizi attīstās zirgs. Visi kumelji piedzimst pārbūvēti, taču vēlāk augstums skaustā pieaug straujāk nekā augstums krastos, un augšanas perioda beigās zirga augstums skaustā ir vienāds vai nedaudz lielāks par augstumu krastos. Zirga pārbūvētība var saglabāties līdz 2,5-3 gadu vecumam, šai vecumā tas ļauj spriest par zirga augšanas potenciālu. Ja zirgs ir pārbūvēts 5-7 gadu vecumā, tad jau tas norāda uz nepilnībām, kādas bijuša zirgam jaunzirga vecumā (turēšana, ēdināšana, trenēšana). Jājamzirgiem, sevišķi iejādes zirgiem pārbūvēti krusti nav vēlami, jo tie rada papildus slodzi zirga priekškājām, kā arī apgrūtina, pat padara neiespējamu zirgam tādu elementu apgūšanu kā pasāža un piafē.

Lai mērījumu rezultātus varētu uzskatīt par ticamiem, pat, ja tos veic dažādi cilvēki, jāievēro precizitāte un vēl daži noteikumi.

Zirgu jā mēra uz līdzena laukuma ar cietu segumu. Piemēram, ja zirgam augstumu skaustā mēra manēžā, tad var „pazust” daži cm, tādēļ, ka zirga nagi iegrimuši smiltīs. Var gadīties arī, ka mērspieķis ir iegrimis kādā bedrītē, un zirgs „iegūst” papildus klāt dažus cm. Tam ir nozīme, ja zirgu bonitē un tā izmēru skaustā salīdzina ar minimālo, ko pieļauj šķirnes standarts. Šī paša iemesla dēļ zirgu nemēra arī boksī uz pakaišiem. Zirgu var mērīt staļļa koridorā, vai arī ārā uz betonētā vai asfaltēt laukuma.

Lielāko mērījumu daļu pieņemts veikt no kreisās puses.

Zirgam jābūt pareizi nostādītam t. s. eksterjera stājā: zirgs stāv vienmērīgi vertikāli balstoties uz visām četrām kājām, kakls un galva pacelti un ar skatu uz priekšu. Vēlams, lai kreisā priekškāja un pakajkāja būtu nedaudz atvirzītas. Mērot augstumu skaustā un krastos jāseko, lai zirgs nebūtu atbrīvojis pakajkāju. Mērot ķermeņa slīpo garumu jāseko, lai zirgs stāvētu taisni, nesaliecoties uz vienu pusi, kā arī, lai abas pakajkājas tam nebūtu pievilktas zem ķermeņa, vai arī pārlietu izstieptas aiz ķermeņa.

Pēdvidus apkārtmēru mēra ar precizitāti līdz 0,5 cm, pārējos izmērus noapaļo līdz veselam skaitlim.

Visām zirgu šķirnēm ir izveidotas mērījumu kontroles skalas attiecīgi zirgu vecumam. Pēc tām var spriest par to, cik atbilstoši šķirnes prasībām attīstās zirgs, kā arī bonitē.

A. Seržāns „Zirgkopība”, 1986

